

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Львівська політехніка»

ШМИГЕЛЬСЬКА НАТАЛІЯ ОЛЕКСІЇВНА

УДК 340.12:327.39

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ
У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Львів – 2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі адміністративного права Інституту права імені князя Володимира Великого Міжрегіональної академії управління персоналом

Науковий керівник – кандидат юридичних наук
Хомишин Ірина Юрїївна,
Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»,
доцент кафедри адміністративного та
інформаційного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Суббот Анатолій Іванович
Університет Державної фіскальної служби
України професор кафедри спеціальних
дисциплін та організації професійної підготовки

кандидат юридичних наук, доцент
Єсімов Сергій Сергійович
Львівський державний університет
внутрішніх справ доцент кафедри
адміністративно-правових дисциплін

Захист відбудеться «04» липня 2016 р. о 10-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.052.19 у Національному університеті «Львівська політехніка» (79008, м. Львів, вул. Князя Романа, 1-3, аудиторія 301 XIX навчального корпусу)

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» (79013, м. Львів, вул. Професорська, 1)

Автореферат розісланий «02» червня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н.П.Бортник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. У проекті закону України «Про профілактику правопорушень від 14.06.2006 року зазначалося, що профілактика правопорушень – це обов’язкова діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, у тому числі громадських організацій, спрямована на виявлення та усунення причин і умов, які сприяють учиненню правопорушень, а також виявлення осіб, схильних до вчинення правопорушень, та застосування заходів до їх виправлення. В умовах сьогодення, коли значна кількість правопорушень, що вчиняються в державі негативно впливають на економіку держави, така діяльність набуває особливої актуальності, оскільки попередити порушення, запобігти йому є вигіднішим для держави, аніж застосовувати покарання до винних у його вчиненні.

Водночас, регулювання економіки є найважливішою функцією держави в умовах ринкового господарювання і особливо в період трансформаційних перетворень у всіх сферах суспільства, адже саме вона встановлює правові основи для прийняття управлінських рішень, захищає інтереси національної економіки, формує її інфраструктуру, контролює процеси грошового обігу, встановлює і розвиває економічно вигідні для суспільства і держави правовідносини, а також створює необхідні механізми для профілактики правопорушень, що вчиняються у сфері економіки.

Слід також зазначити, що питання, пов’язані із здійсненням профілактики правопорушень у сфері економіки, вже багато років турбують громадськість, вчених-юристів та правоохоронців-практиків багатьох країн світу. Найбільш актуально вони постають у країнах, що розвиваються, та у країнах з перехідною економікою, до яких належить і Україна. Трансформаційні процеси, пов’язані з реформуванням багатьох сфер суспільного життя взагалі й державних органів зокрема (оновленням галузей законодавства, що регулюють відносини в різних сферах економіки, зміною та удосконаленням системи та правового статусу органів державної влади і місцевого самоврядування тощо), супроводжуються загостренням багатьох соціальних проблем (значною мірою це також викликано світовою економічною кризою), які негативно впливають на розвиток економіки і сприяють вчиненню правопорушень.

Питанням, пов’язаним з профілактикою правопорушень загалом та у сфері економіки зокрема, присвячено значну кількість наукових праць. Вказана тематика була предметом розгляду таких вчених, як В. Авер’янов, О. Андрійко, С. Алексєєв, О. Бандурка, Д. Бахрах, Ю. Битяк, І. Бородін, В. Гаращук, І. Голосніченко, В. Колпаков, О. Кузьменко, О. Остапенко, В. Плішкін, В. Шамрай, В. Шкарупа, Х. Ярмакі та ін.

Необхідність розроблення нового та вдосконалення чинного національного законодавства, яке дасть змогу здійснювати ефективну профілактичну діяльність загалом та у сфері економіки, зокрема робить актуальним завдання щодо проведення аналізу сучасних теоретичних положень і нормативно-правових актів стосовно профілактики правопорушень у сфері економіки.

Дослідження різних аспектів реалізації адміністративно-правових норм, що передбачають відповідальність за порушення у сфері економіки проводилося з урахуванням робіт відомих вітчизняних учених, з-поміж яких: М. Ануфрієв, І. Арістова, А. Берлач, В. Білоус, В. Грохольський, Є. Додін, Р. Калюжний, С. Ківалов, Л. Коваль, Т. Коломоєць, А. Комзюк, М. Корнієнко, Н. Нижник, В. Петков та ін.

Водночас, значний вплив на результати дослідження справили праці відомих російських учених, таких як В. Айрапетов, С. Анікін, Ю. Арутюнян, Д. Бахрах, В. Беленький, І. Веремеєнко, І. Галаган, В. Денисенко, В. Дорогін, Л. Дробіжев, А. Дугинець, М. Єропкін, С. Здравомислов, В. Іванов, І. Кілясханов, А. Коренєв, Є. Красинець, В. Лунєєв, Л. Макаров, В. Манохін, М. Масленников, А. Михайлов, М. Мишляєв, Г. Морозов, І. Орлов, І. Панова, В. Резвих, Н. Саліщева, В. Сорокін, Ю. Старілов, В. Степанов, С. Студенікін, В. Тішков, Ю. Тихомиров, А. Топілін, Н. Хаманьова, А. Шергін, В. Юсупов, О. Якимов та ін., наукові здобутки яких складають вагомий науково-теоретичний надбання галузі адміністративного права.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукове дослідження виконано відповідно до Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затвердженої Законом України від 18.03.2004 р., постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Комплексної програми профілактики правопорушень на 2007–2009 роки» від 20.12.2006 р. № 1767, Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, а також у контексті науково-дослідної теми Інституту права імені князя Володимира Великого МАУП за напрямом «Вдосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини і громадянина в умовах розбудови правової держави» (Державний реєстраційний номер 0112U001217).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає у дослідженні адміністративно-правового регулювання профілактики правопорушень у сфері економіки та виробленні на цій основі дієвих рекомендацій щодо його удосконалення і створення ефективної системи профілактики правопорушень у сфері економіки.

Відповідно до поставленої мети сформульовано такі завдання дослідження:

- дослідити стан і загальний характер адміністративних правопорушень у сфері економіки в Україні;
- розглянути види правопорушень, що вчиняються у сфері економіки та особливості адміністративної відповідальності за них;
- вивчити особливості реалізації адміністративно-правових норм, що передбачають відповідальність за порушення у сфері економіки;
- з'ясувати поняття та зміст профілактики адміністративних правопорушень у сфері економіки;
- узагальнити світовий досвід та можливість його адаптація до України щодо профілактики правопорушень у сфері економіки;
- розкрити діяльність суб'єктів забезпечення профілактики правопорушень у сфері економіки;
- сформулювати концептуальні положення та висновки щодо вдосконалення профілактики адміністративних правопорушень у сфері економіки.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають в процесі здійснення профілактики правопорушень у сфері економіки.

Предметом дослідження є адміністративно-правове регулювання профілактики правопорушень у сфері економіки.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження складає сукупність таких методів і прийомів наукового пізнання: філософсько-світоглядні, загальнонаукові, спеціально-юридичні. Зокрема, *діалектичний метод* сприяв пізнанню реальної дійсності, розгляду в розвитку та взаємозв'язку державно-правових процесів і явищ, що пов'язані з становленням та розвитком системи профілактики правопорушень у сфері економіки, встановлення її ціннісного значення для суспільства (підрозділи 1.1., 1.2.).

За допомогою *логіко-семантичного методу* та інших поглиблено розглянуто теоретико-методологічні основи дослідження адміністративно-правового регулювання профілактики правопорушень у сфері економіки (підрозділ 1.2.). *Системно-структурний метод* сприяв з'ясуванню сутності понять «профілактика», «суб'єкти профілактики», «економічні порушення» (підрозділи 1.1, 1.4, 2.1, 3.2, 3.3). *Функціональний метод* застосовано при вивченні законодавства, що регулює правовідносини у сфері економіки, дослідженні діяльності суб'єктів профілактики у процесі реалізації положень, що містяться в нормативно-правових актах (підрозділи 2.3, 3.2.).

Використання *соціологічного та статистичного методів* сприяло узагальненню практики здійснення профілактики адміністративних правопорушень у сфері економіки, а також дозволило проаналізувати емпірич-

ну інформацію щодо існуючої системи профілактики адміністративних правопорушень у сфері економіки (підрозділи 2.2, 2.3, 3.4). За допомогою *формально-юридичного методу* запропоновано розв'язання завдань в частині удосконалення профілактики адміністративних правопорушень у сфері економіки (підрозділ 3.4).

Структурно-логічний метод використано для аналізу зарубіжного досвіду щодо профілактики правопорушень у сфері економіки та можливості його адаптація до України (підрозділ 1.4).

Основні наукові висновки та теоретичні положення дисертації ґрунтуються на аналізі чинного законодавства України, зокрема Конституції України, нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, нормативних актах Міністерства внутрішніх справ та інших правоохоронних органів, аналіз правових публікацій, довідкових видань, статистичної обробки даних офіційних джерел.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексним науково-практичним дослідженням адміністративно-правового регулювання профілактики правопорушень у сфері економіки. На підставі результатів дослідження одержано нові наукові положення, висновки та пропозиції, що виносяться на захист, зокрема:

уперше:

- здійснено комплексний науковий аналіз теоретичних засад нормативно-правового регулювання та практики здійснення профілактики правопорушень у сфері економіки в контексті забезпечення економічної безпеки держави;

- розроблено концептуальні основи формування ефективної системи профілактики правопорушень у сфері економіки з внесенням конкретних пропозицій щодо змін і доповнень до діючого законодавства України з урахуванням міжнародних стандартів, що діють у цій сфері;

- розкрито зміст принципів організації внутрішнього контролю за дотриманням нормативів та стандартів держави в діяльності суб'єктів господарювання;

удосконалено:

- зміст категорій «профілактика», «суб'єкти профілактики», «економічні порушення»;

- підходи щодо класифікації економічних правопорушень в адміністративному праві;

набули подальшого розвитку:

- напрями профілактики економічних правопорушень органами внутрішніх справ;

– питання щодо доцільності врахування зарубіжного досвіду з регулювання профілактики правопорушень у сфері економіки.

Практичне значення одержаних результатів визначається можливістю вдосконалити чинне та перспективне адміністративне законодавство щодо питань забезпечення профілактики правопорушень у сфері економіки.

Досягнуті результати становлять і науково-теоретичний, і практичний інтерес:

– у науково-дослідній сфері – положення та висновки дисертаційної роботи можуть бути основою для подальшої розробки питань профілактики правопорушень у сфері економіки;

– у правотворчості – в результаті проведеного дослідження сформульовані пропозиції щодо вдосконалення існуючої системи профілактики правопорушень у сфері економіки, шляхом внесення змін та доповнень до чинного законодавства;

– у правозастосовній діяльності – використання отриманих результатів дозволить удосконалити діяльність органів внутрішніх справ щодо профілактики правопорушень у сфері економіки.

Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані також у навчальному процесі юридичних навчальних закладів при вивченні дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративна діяльність ОВС».

Особистий внесок здобувача. Концептуальні положення, висновки і пропозиції, що містяться в роботі, сформульовані й обґрунтовані особисто здобувачем на основі аналітичного осмислення спеціальної літератури, міжнародних та внутрішньодержавних джерел законодавства, статистичних даних, інформаційних довідок тощо.

Апробація результатів дослідження. Дисертація виконана й обговорена на засіданні кафедри адміністративного права Інститут права ім. князя Володимира Великого Міжрегіональної академії управління персоналом. Результати оприлюднено у виступах і доповідях на таких науково-практичних заходах: I-й Всеукраїнській науково-практичній конференції «Захист прав і свобод людини і громадянина в умовах формування правової держави» (м. Львів, 25 квітня 2012 р.); III-й Всеукраїнській науково-практичній конференції «Захист прав і свобод людини і громадянина в умовах формування правової держави» (м. Львів, 21 травня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні правові системи світу: тенденції та фактори розвитку» (м. Запоріжжя, 2015 р.); IV-й Всеукраїнській науково-практичній конференції «Захист прав і свобод людини і громадянина в умовах формування правової держави» (м. Львів, 27 травня 2015 р.).

Публікації. Основні положення та висновки сформульовані в дисертаційному дослідженні викладені в 5 наукових статтях, 4 з яких опубліковано у фахових виданнях України з юридичних наук.

Структура і обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять 8 підрозділів, висновків та списку використаних джерел (всього 199 найменування). Загальний обсяг дисертації 173 сторінки, з них основного тексту 156 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обгрунтовано актуальність теми дисертації, вказано на зв'язок роботи з науковими темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження; висвітлено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено дані про апробацію, структуру й обсяг дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження адміністративно-правового регулювання профілактики правопорушень у сфері економіки» містить три підрозділи, у яких розкрито історіографію проблеми та напрями дисертаційного дослідження, теоретико-методологічне підгрунтя дослідження адміністративно-правового регулювання профілактики правопорушень у сфері економіки, а також стан і загальний характер адміністративних правопорушень у сфері економіки в Україні.

У *підрозділі 1.1 «Історіографія проблеми та напрями дисертаційного дослідження»* акцентовано, що регулювання економіки є найважливішою функцією держави в умовах ринкового господарювання і особливо в період трансформаційних перетворень у всіх сферах суспільства. Адже саме держава встановлює правові основи для прийняття управлінських рішень, захищає інтереси національної економіки, формує її інфраструктуру, контролює процеси грошового обігу, встановлює і розвиває економічно вигідні для суспільства і держави правовідносини, а також створює необхідні механізми для протидії правопорушенням, що вчиняються у сфері економіки. Особливе значення для такої протидії має профілактика адміністративних правопорушень. Саме тому перехід до ринкових відносин, який відбувається в українському суспільстві упродовж останніх років, зумовив бурхливий розвиток законодавства щодо адміністративних правопорушень, які вчиняються в економічній площині, виникнення низки нових правових інститутів та методів правового регулювання у цій сфері, і також їх профілактики.

Вказано, що у сьогоднішньому розумінні «економіка» - це системний господарський комплекс, що містить у собі взаємозв'язані і взаємо-

залежні ланки, по-перше, суспільного виробництва, по-друге, розподілу і, по-третє, обміну зробленого продукту в масштабах усієї держави. Економіка – це складна поліструктурна система, яка функціонує з метою задоволення матеріальних потреб суспільства. Основними складовими цієї системи є галузі, підгалузі та їхні комплекси. Найбільшими складовими економічної системи України є: промисловість; енергетичний комплекс; агропромисловий комплекс; будівельний комплекс; транспорт і дорожнє господарство; зв'язок; торговельний комплекс; житлове господарство; побутове обслуговування населення; сфера використання й охорони природних ресурсів тощо.

Аргументовано, що основоположним елементом механізму адміністративно-правового регулювання суспільних відносин, що складаються у зв'язку із здійсненням профілактики адміністративних правопорушень є норма адміністративного права. Визначено, що сучасних охоронних механізмів у сфері профілактики правопорушень у сфері економіки поки що явно недостатньо. Для їх створення необхідні нові законодавчі приписи, які в своїй сукупності сформували б інститут профілактики адміністративних правопорушень.

За формою припису норми адміністративного права, реалізовані в профілактичній діяльності, диференціюються на норми імперативні і диспозитивні, гарантійні і рекомендаційні. Особливе місце в цьому механізмі займають імперативні приписи, оскільки інтереси профілактики, запобігання та припинення правопорушень у сфері економіки, як правило, не передбачають можливості домовлятися. Диспозитивні норми адміністративного права також починають відігравати важливу роль у механізмі адміністративно-правового регулювання суспільних відносин у сфері профілактики правопорушень. Ця обставина обумовлена тим, що вирішувати поставлені перед суб'єктами профілактики завдання за допомогою виключно імперативних приписів стає практично неможливим. Диспозитивні норми адміністративного права дозволяють сторонам адміністративних правовідносин узгоджувати свої інтереси і ефективно домагатися вирішення тих завдань, які стоять перед відповідними органами виконавчої влади. Гарантійні норми адміністративного права у діяльності суб'єктів профілактики правопорушень переважно застосовуються у внутрішньоорганізаційних відносинах. Рекомендаційні норми адміністративного права також переважно застосовуються у внутрішньоорганізаційних відносинах.

У підрозділі 1.2 «Теоретико-методологічне підґрунтя дослідження адміністративно-правового регулювання профілактики правопорушень у

сфері економіки» звернено увагу на те, що будь-яка методологія, а особливо методологія вдосконалення суспільних відносин (а економіка виступає однією зі сторін суспільних відносин) полягає в тому, щоб чітко визначити такі методи дослідження соціальних явищ, які, по-перше, відповідають самому об'єкту дослідження, тобто адекватні природі самого досліджуваного явища, а, по-друге, дають теоретичне уявлення про систему методів дослідження конкретного явища, що треба сприймати як теорію, звернену до практики дослідження. При цьому методологію не можна розглядати тільки як науково-дослідницький інструментарій. Методологія – це, перш за все, теоретичне уявлення про саме явище й про можливість його вивчення з метою практичного вдосконалення, без чого ніяке практичне вдосконалення соціальної практики не має сенсу, а реформування буде щонайменше неефективним, якщо не шкідливим.

Зазначено, що методи вивчення адміністративно-правового регулювання профілактики правопорушень у сфері економіки – це сукупність спеціальних прийомів дослідження превентивних, профілактичних заходів у цій площині. Усі існуючі концепції базуються на одній з таких моделей взаємодії права й економіки: 1) економіка визначає право (або, застосовуючи марксистську термінологію, вони співвідносяться як базис і надбудова); 2) першість віддається праву перед економікою; 3) право й економіка розглядаються як взаємно діючі, що взаємно впливають один на одного. Аналіз робіт сучасних авторів приводить до висновку про те, що сьогодні загально визнаною є третя модель.

Акцентовано увагу на тому, що дослідження проблеми адміністративно-правового регулювання профілактики правопорушень у сфері економіки можливо здійснити лише на основі комплексного та системного підходів, наукові та пізнавальні можливості яких за останні роки знаходять все більшого застосування. Комплексність та системність запобіжного впливу на адміністративну деліктність є складним, внутрішньо взаємопов'язаним і цілісним процесом, що охоплює всі форми позитивного впливу на правопорушення, які існують. Цей процес в силу свого впливу пов'язаний із соціально-економічними та ідеологічними змінами, чутливо реагує на негативні явища у нашому житті. Система попереджувального впливу на адміністративні правопорушення в економічній сфері постає із реальної дійсності на тій підставі, що існує якісно визначений об'єкт, на який необхідно здійснювати запобіжний вплив. Важливим в цьому напрямі є визначення внутрішніх і зовнішніх деліктних чинників. Їх сутність повинна аналізуватися на основі вчення про детермінаційний комплекс адміністративної деліктності, складовою якої він є.

У підрозділі 1.3 «*Стан і загальний характер адміністративних правопорушень у сфері економіки в Україні*» зазначено, що протягом останніх років в Україні спостерігається досить стійка тенденція поширення адміністративних правопорушень, що є негативним явищем в суспільстві та актуалізує проблеми забезпечення прав і свобод людини, чіткого правового регулювання, підвищення ефективності діяльності державних органів з попередження правопорушень, а також виявлення причин самих правопорушень, на основі яких потім будуть вводитися запобіжні заходи.

Аргументовано, що вивчення причин адміністративних правопорушень загалом та у сфері економіки, зокрема, є доцільним, адже знання причин допоможе у правильному визначенні заходів щодо профілактики правопорушень. Одними з таких чинників є суб'єктивні причини або ті, які залежать від особистісних властивостей правопорушника. До об'єктивних або зовнішніх причин та умов, які сприяють вчиненню адміністративних правопорушень у сфері економіки відносять: слабкий економічний розвиток, наслідком чого є системне безробіття; недоліки господарської діяльності (ненадійна охорона об'єктів, відсутність сигналізації, відео нагляду, незадовільний стан обліку і контролю тощо); недосконалість та не координованість діяльності суб'єктів профілактики правопорушень; упущення в культурно-виховній роботі, зокрема недостатня увага держави до сфери дозвілля; розповсюдження пияцтва, наркоманії, токсикоманії тощо.

Констатується, що держава, в інтересах суспільства, визначає і забезпечує правові основи всіх економічних перетворень, захищає економічні інтереси виробників і споживачів, регулює грошовий обіг, формує і розвиває економічно і соціально вигідні сфери. Вона створює і гарантує рівні умови господарювання, встановлює правила поведінки суб'єктів економічних відносин і забезпечує їх стабільність.

Розділ 2 «Особливості реалізації адміністративно-правових заходів профілактики правопорушень у сфері економіки» містить три підрозділи, які визначають основні аспекти щодо поняття та змісту профілактики адміністративних правопорушень у сфері економіки, характеристики об'єктів адміністративних правопорушень у сфері економіки, а також діяльності Національної поліції як суб'єкта забезпечення профілактики правопорушень у сфері економіки.

У підрозділі 2.1 «*Поняття та зміст профілактики адміністративних правопорушень у сфері економіки*», зазначено, що останнім часом у вітчизняній юридичній літературі а також законодавстві почав широко вживатись закордонний термін «превенція» (prevention). Цей термін поєднує у собі всі поняття, пов'язані з «попередженням правопорушень»,

позначаючи діяльність щодо попередження, профілактики, запобігання правопорушенням. Введення цього універсального терміна дозволило закордонним вченим уникнути «боротьби» термінів «попередження» та «профілактика» правопорушень, яка існує у вітчизняній юридичній літературі дотепер.

Узагальнено та систематизовано підходи до розуміння терміну «профілактика». З погляду на існуючі трактування поняття «профілактика» констатовано, що профілактика адміністративного проступку – це цілісний комплекс заходів соціального, економічного, спеціального та індивідуального характеру, що здійснюються суб'єктами профілактики з метою виявлення, нейтралізації та усунення причин і умов вчинення протиправних дій, попередження і припинення правопорушень цими суб'єктами.

Доведено, що для вдосконалення нормативно-правового регулювання адміністративно-правових заходів профілактики правопорушень у сфері економіки необхідно розробити та прийняти єдиний нормативний акт, який регулював би усю профілактичну діяльність в країні – Закон України «Про профілактику правопорушень в Україні». Цей закон мав би врегулювати завдання і основні принципи профілактичної діяльності, права і обов'язки всіх суб'єктів профілактики правопорушень, основні її рівні і сфери, юридично значимі форми, адміністративно-правові заходи та засоби профілактики правопорушень та інші питання.

У підрозділі 2.2 «Об'єкти адміністративних правопорушень у сфері економіки», зазначено, що підставою адміністративної відповідальності є вчинення особою діяння, яке містить склад адміністративного правопорушення - передбачену нормами права сукупність ознак (елементів), при наявності яких те чи інше протиправне діяння можна кваліфікувати як адміністративне правопорушення.

Акцентовано на тому, що дослідження об'єкта економічних правопорушень дозволяють зробити висновок про те, що всі ці правопорушення посягають на суспільні відносини, які виникають між суб'єктами господарювання, державою та громадянами в процесі здійснення господарської діяльності. Тому їх можна згрупувати за родовим об'єктом. Водночас, низка названих правопорушень сьогодні закріплена податковим та митним законодавством.

Наголошено, що не уніфіковані в КУпАП і норми щодо адміністративних проступків, які можна об'єднувати за видовим об'єктом – щодо торгівельної діяльності, підприємницької, здійснення загальнообов'язкового соціального страхування тощо. Хоча усі ці проступки містяться в одній главі Кодексу (глава 12 «Адміністративні правопорушення в галузі

торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, в галузі фінансів і підприємницької діяльності»), вони не згруповані між собою, що викликає певні труднощі у правозастосовній діяльності.

З огляду на це, обґрунтовано в Кодексі України про адміністративні правопорушення виділити окрему главу «Адміністративні правопорушення в економічній сфері», яка б визначала склади усіх адміністративних проступків, згрупованих за названим родовим об'єктом.

У підрозділі 2.3 «Діяльність Національної поліції як суб'єкта забезпечення профілактики правопорушень у сфері економіки», визначено, що Національна поліція є основним суб'єктом, який здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень.

Акцентовано, що сьогодні стан проведення превентивних заходів підрозділами національної поліції є вкрай незадовільним та в основному зводиться до формального проголошення такого виду роботи. Теорія проведення попереджувальної роботи відрізняється від реалій сьогодення і потребує негайного впровадження, адже, як відомо, кошти, витрачені на профілактику правопорушень у сфері економіки в декілька разів будуть меншими, аніж витрати, пов'язані із заходами щодо усунення наслідків протиправних діянь.

Наголошується на тому, що статистичні дані МВС України засвідчують, що серед низки показників дані про «припинені правопорушення» або «проведену профілактичну роботу» і надалі відсутні. Натомість, звертається увага на потребу налагодження дієвої взаємодії підрозділів поліції щодо профілактики правопорушень у сфері економіки.

У Розділі 3 «Напрями удосконалення профілактики правопорушень у сфері економіки в сучасних умовах» здійснено

У підрозділі 3.1 «Світовий досвід та його адаптація до України щодо профілактики правопорушень у сфері економіки» зазначено, що побудова європейської країни, з розвинутою економікою та системою захисту економічних та соціальних інтересів держави, підприємства та громадянина, а саме ця мета є основною для сучасної України, неможлива без захисту національних економічних інтересів. Ефективна система економічної безпеки держави – це питання існування будь-якої держави, тому її забезпечення є одним із пріоритетних завдань розвитку української держави. Забезпечення достатнього рівня економічної безпеки виступає необхідною умовою стабільного розвитку будь-якої країни.

Для створення такої системи нашої державі необхідно запроваджувати позитивний досвід розвинутих європейських країн, які мають сформовану систему профілактики правопорушень у сфері економіки.

Акцентовано, що питання, пов'язані із здійсненням профілактики правопорушень у сфері економіки, вже багато років турбують громадськість, вчених-юристів та правоохоронців-практиків багатьох країн світу. Найбільш актуально вони постають у країнах, що розвиваються, та у країнах з перехідною економікою, до яких належить і Україна. Трансформаційні процеси, пов'язані з реформуванням багатьох сфер суспільного життя взагалі й державних органів зокрема (оновленням галузей законодавства, що регулюють відносини в різних сферах економіки, зміною та удосконаленням системи та правового статусу органів державної влади і місцевого самоврядування тощо), супроводжуються загостренням багатьох соціальних проблем (значною мірою це також викликано світовою економічною кризою), які негативно впливають на розвиток економіки і сприяють вчиненню правопорушень.

У підрозділі 3.2 *«Теоретичні і правові основи удосконалення профілактики економічних правопорушень суб'єктами профілактики»* показано, що у доктрині адміністративного права не створено цілісної системи адміністративно-правового регулювання профілактики правопорушень у специфічній сфері суспільних відносин – економічній діяльності в умовах трансформаційних процесів сучасного суспільства.

Констатується, що тривалий час уявлення про значення і зміст профілактики адміністративних правопорушень в економічній сфері спрощувалось і включало в себе лише набір превентивних засобів і методів без урахування особливостей окремих сфер ринкової економіки, специфіки суб'єктів господарської діяльності, значного зростання різноманітності і складності проведених ними операцій, сучасних реалій розвитку держави і громадянського суспільства, інтеграції вітчизняної економіки у європейський і світовий простір. Такий стан речей не сприяє підвищенню ефективності запобіжно-правових та організаційних засобів впливу на причини, умови та інші чинники, що сприяють вчиненню правопорушень економічної спрямованості. З урахуванням вивчення доктринальних положень адміністративного законодавства та практики його застосування у сфері профілактики економічними правопорушеннями, а також зарубіжного досвіду вирішення пов'язаних з цим проблем доцільно сформулювати теоретичні засади адміністративно-правового регулювання профілактики правопорушень у сфері економіки, передусім шляхом організаційно-правової регламентації адміністративно-правових заходів профілактики цього виду правопорушень в умовах реформування державних інститутів правоохоронної спрямованості.

Аргументовано, що стан економічного розвитку України в сучасних умовах вимагає термінового запровадження науково обґрунтованих

заходів щодо вдосконалення чинного законодавства у сфері профілактики та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму. З метою забезпечення успішного виконання цього завдання докорінного покращення потребують не лише діяльність державних і правоохоронних органів, уповноважених вживати заходів у цьому напрямі, але й якісний підхід до визначення юридичної відповідальності за порушення законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму.

ВИСНОВКИ

Дисертаційне дослідження визначається сучасною постановкою завдання, виявленням і дослідженням нових ідей та тенденцій розвитку відносин у сфері профілактики економічних правопорушень та напрямів удосконалення законодавства, що її регулює. У роботі враховані положення чинного національного законодавства, міжнародний правовий досвід з досліджуваної проблематики, піддано всесторонньому аналізу теоретичний та практичний матеріал, що стосується тематики дослідження. Це сприяло обґрунтуванню та вирішенню кола завдань, які мають важливе наукове і прикладне значення. У результаті автором сформульовано низку висновків, пропозицій та рекомендацій, що полягають у такому:

1. У сучасному розумінні «економіка» - це системний господарський комплекс, що містить у собі взаємопов'язані і взаємозалежні ланки, по-перше, суспільного виробництва, по-друге, розподілу і, по-третє, обміну зробленого продукту в масштабах усієї держави. Економіка – це складна поліструктурна система, яка функціонує з метою задоволення матеріальних потреб суспільства. Основними складовими цієї системи є галузі, підгалузі та їхні комплекси.

Найбільшими складовими економічної системи України є: промисловість; енергетичний комплекс; агропромисловий комплекс; будівельний комплекс; транспорт і дорожнє господарство; зв'язок; торговельний комплекс; житлове господарство; побутове обслуговування населення; сфера використання й охорони природних ресурсів тощо.

2. Для ефективного функціонування економіки необхідне створення умов щодо запобігання вчиненню правопорушень у цій сфері. Оскільки адміністративні правопорушення в сукупності становлять складний феномен, що розвивається під впливом багатьох чинників. Водночас, адміністративні правопорушення у сфері економіки – це серйозна деструктивна основа, а недооцінка їхньої небезпеки в нашому суспільстві, на жаль,

стала вже традиційною. Саме тому важливе значення у цьому відіграє профілактична діяльність суб'єктів, покликаних запобігати вчиненню правопорушень у цій сфері.

3. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що профілактика правопорушень у сфері економіки ґрунтується на певних принципах, з-поміж яких слід назвати такі: законності; гуманізму; гласності; демократизму; науковості; диференційованого підходу; плановості та прогнозування; взаємодії та координації зусиль суб'єктів профілактики правопорушень; громадського засудження протиправної поведінки; переважання методів переконання; адекватності методів та засобів профілактики вчиненим правопорушенням.

Важливим напрямом підвищення ефективності профілактики адміністративних правопорушень у сфері економіки є підвищення адміністративно-деліктної чутливості громадян. Більшість громадян усвідомлюють, що адміністративні делікти є небажаними явищами. Однак існують випадки, коли громадяни стосовно адміністративних порушень займають пасивну позицію, що зумовлює потребу у детальному дослідженні цих процесів і виявленні причин адміністративно-деліктної чутливості.

4. Держава, в інтересах суспільства, визначає і забезпечує правові основи всіх економічних перетворень, захищає економічні інтереси виробників і споживачів, регулює грошовий обіг, формує і розвиває економічно і соціально вигідні сфери. Вона створює і гарантує рівні умови господарювання, встановлює правила поведінки суб'єктів економічних відносин і забезпечує їх стабільність. Здійснення такого регулювання неможливе без використання примусових заходів, з-поміж яких особливе місце займають заходи адміністративної відповідальності.

5. З урахуванням вивчення доктринальних положень адміністративного законодавства, іншого нормативного матеріалу і практики його застосування щодо профілактики правопорушень у сфері економіки, а також зарубіжного досвіду рішення пов'язаних з цим проблем сформульовані теоретичні основи системи профілактики правопорушень у сфері економіки і організаційно-правового регулювання заходів профілактики цього виду правопорушень в умовах реформування державних і громадських інститутів правоохоронної спрямованості.

6. Структуру профілактичних заходів можна подати у вигляді таких елементів: принципи, цілі і завдання профілактики правопорушень у сфері економіки; нормативна база (правові основи) профілактики правопорушень у сфері економіки; об'єкти попереджувальної діяльності; суб'єкти профілактики правопорушень у сфері економіки.

7. Проаналізувавши діяльність органів внутрішніх справ щодо забезпечення профілактики правопорушень у сфері економіки можемо констатувати, що основними заходами загального попередження правопорушень (спрямованого на виявлення, нейтралізацію або усунення причин правопорушень, їх окремих видів, а також умов, що сприяють їм), в реалізації яких беруть участь органи внутрішніх справ є моніторинг, правове виховання, розробка мінімальних стандартів безпеки, програмне і наукове забезпечення діяльності щодо попередження правопорушень, здійснення взаємодії з іншими суб'єктами соціальної профілактики.

8. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що під загальною профілактикою економічних правопорушень слід розуміти діяльність державних органів і громадських організацій (суб'єктів профілактики), спрямовану на виявлення причин правопорушень і умов, що сприяють їх здійсненню (об'єкти профілактики), розробку і здійснення заходів щодо їх усунення (заходи профілактики). Вона реалізується при активному використанні соціальних, економічних, політичних, правових та інших чинників.

9. У попереджувальній діяльності необхідно виділити конкретні заходи, що мають яскраво виражене загальнопрофілактичне значення для сучасної економіки. До них слід віднести:

- виявлення і нейтралізацію негативних чинників, що сприяють вчиненню економічних правопорушень;
- внесення пропозицій щодо усунення причин і умов правопорушень у відповідні державні органи і громадські організації;
- ініціативне надання послуг з охорони майна усіх форм власності на основі укладення і виконання договорів в порядку, визначеному чинним законодавством;
- здійснення правової пропаганди і правового виховання населення; формування громадської думки, що об'єктивно відображає діяльність щодо попередження правопорушень;
- організацію і здійснення технічних та інших заходів щодо забезпечення особистої і громадської безпеки; проведення комплексних і цільових оперативно-профілактичних операцій з виявлення і припинення правопорушень;

9. Практика діяльності суб'єктів профілактики правопорушень у сфері економіки свідчить про те, що ефективність профілактичних дій досить часто залежить від налагодженої дієвої взаємодії та координації між ними. У рамках такої взаємодії потрібні:

- проведення комплексного аналізу стану профілактики економічних правопорушень на відповідній території з подальшим виробленням рекомендацій суб'єктам профілактики;

- розробка проектів довгострокових комплексних цільових програм з профілактики економічних правопорушень, контроль за їх виконанням, цільовим використанням виділених грошових коштів;

- надання державним органам та органам місцевого самоврядування інформації про стан профілактичної діяльності, внесення пропозицій щодо підвищення її ефективності;

- заслуховування керівників суб'єктів профілактики з питань попередження економічних правопорушень, усунення причин і умов, що сприяють їх вчиненню.

Координація діяльності суб'єктів профілактики полягає в:

- попередженні економічних правопорушень, виробленні заходів щодо її вдосконалення;

- підготовці проектів законів та інших нормативно-правових актів у сфері профілактики економічних правопорушень;

- зміцненні взаємодії і налагодженні тісної співпраці з населенням та ЗМІ.

10. Для вдосконалення нормативно-правового регулювання адміністративно-правових заходів профілактики правопорушень у сфері економіки необхідно розробити та прийняти єдиний нормативний акт, який регулював би усю профілактичну діяльність в країні – Закон України «Про профілактику правопорушень в Україні». Цей закон мав би врегулювати завдання і основні принципи профілактичної діяльності, права і обов'язки всіх суб'єктів профілактики правопорушень, основні її рівні і сфери, юридично значимі форми, адміністративно-правові заходи та засоби профілактики правопорушень та інші питання.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДЕСЕРТАЦІЇ

1. Протопопова Н.О. Значення адміністративної відповідальності для протидії правопорушенням у сфері економіки / Н.О. Протопопова // Митна справа. – 2011. – № 5. – Ч. 2. – С. 125–131.

2. Протопопова Н.О. Адміністративно-правове регулювання профілактики правопорушень у сфері економіки / Н.О. Протопопова // Митна справа. – 2012. – № 2. – Ч. 2. – Кн. 2. – С. 57–64.

3. Протопопова Н.О. Деякі аспекти розуміння соціальної сутності адміністративної відповідальності / Н.О. Протопопова // Митна справа. – 2012. – № 4. – Ч. 2. – Кн. 1. – С. 89–95.

4. Протопопова Н.О. Суб'єкти забезпечення профілактики правопорушень у сфері економіки / Н.О. Протопопова // Митна справа. – 2013. – № 1. – Ч. 2. – Кн. 2. – С. 107–114.

5. Протопопова Н.А. Развитие системы профилактики правонарушений в сфере экономики в Украине в посткризисный период / Н.А. Протопопова // Международный научно-практический правовой журнал «Закон и жизнь». – Кишинэу: SRL «CetateadeSus», 2013. – № 10/2 (262). – С. 269–273.

6. Протопопова Н.О. Деякі аспекти розуміння соціальної сутності адміністративної відповідальності/ Н.О. Протопопова // Захист прав і свобод людини і громадянина в умовах формування правової держави: збірник тез учасників I-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 25 квітня 2012 р.); [у 2 ч.]. – Львів: НУ «ЛП», 2012. – Ч. 2. – С. 56–59.

7. Протопопова Н.О. Удосконалення адміністративно-правового регулювання профілактики правопорушень у сфері економіки/ Н.О. Протопопова// Захист прав і свобод людини і громадянина в умовах формування правової держави: збірник тез III-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 21 травня 2014 р.); [у 2 ч.]. – Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2014. – Ч. 2. – С. 30–32.

8. Шмігельська Н.О. Профілактика правопорушень у сфері економіки як напрям діяльності Національної поліції / Н.О.Шмігельська// Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні правові системи світу: тенденції та фактори розвитку» : збірник тез (м. Запоріжжя, 2015 р.). – Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2015. – С. 47–49.

9. Шмігельська Н.О. Характеристика адміністративних правопорушень у сфері економіки в Україні / Н.О. Шмігельська// IV Всеукраїнська науково-практична конференція «Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави»: збірник тез (м. Львів, 27 травня 2015 р.); [у 2 ч.]. – Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2015. – Ч. 2. – С. 34–35.

АНОТАЦІЯ

Шмігельська Н.О. Адміністративно-правове регулювання профілактики правопорушень у сфері економіки. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Національний університет «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України, Львів, 2016.

У дисертації розглянуто питання адміністративно-правового регулювання профілактики правопорушень у сфері економіки. Проаналізовано стан і загальний характер адміністративних правопорушень у сфері економіки в Україні. Визначено особливості реалізації адміністративно-пра-

вових заходів профілактики правопорушень у сфері економіки. Розкрито поняття та зміст профілактики адміністративних правопорушень у сфері економіки.

Охарактеризовано об'єкти адміністративних правопорушень у сфері економіки та розглянуто діяльність Національної поліції як суб'єкта забезпечення профілактики правопорушень у сфері економіки.

Розглянуто світовий досвід профілактики правопорушень у сфері економіки та можливість його адаптації до законодавства України в контексті асоціації України з ЄС та забезпечення достатнього рівня економічної безпеки держави. Окреслено теоретичні і правові основи удосконалення профілактики економічних правопорушень суб'єктами профілактики. Запропоновано зміни та доповнення до законодавства України в частині профілактики правопорушень у сфері економіки.

Ключові слова: економіка, профілактика, превенція, адміністративні правопорушення, профілактично-запобіжні заходи, адміністративно-правові норми, адміністративна відповідальність, суб'єкти профілактики.

АННОТАЦИЯ

Шмигельская Н.А. Административно-правовое регулирование профилактики правонарушений в сфере экономики. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право; информационное право. – Национальный университет «Львовская политехника» Министерства образования и науки Украины, Львов, 2016.

В диссертации рассмотрены вопросы административно-правового регулирования профилактики правонарушений в сфере экономики. Проанализировано состояние и общий характер административных правонарушений в сфере экономики в Украине. Определены особенности реализации административно-правовых мер профилактики правонарушений в сфере экономики. Раскрыто понятие и содержание профилактики административных правонарушений в сфере экономики.

Охарактеризованы объекты административных правонарушений в сфере экономики и рассмотрена деятельность Национальной полиции как субъекта обеспечения профилактики правонарушений в сфере экономики.

Рассмотрены мировой опыт профилактики правонарушений в сфере экономики и возможность его адаптации к законодательству Украины в контексте ассоциации Украины с ЕС и обеспечения достаточного уров-

ня экономической безопасности государства. Определены теоретические и правовые основы совершенствования профилактики экономических правонарушений субъектами профилактики. Предложены изменения и дополнения в законодательство Украины в части профилактики правонарушений в сфере экономики.

Ключевые слова: экономика, профилактика, превенция, административные правонарушения, профилактические меры, административно-правовые нормы, административная ответственность, субъекты профилактики.

SUMMARY

Shmihelska N.O. Administrative and legal regulation of crime prevention in the economy. – The manuscript.

The thesis for the degree of candidate of legal sciences, specialty 12.00.07 – administrative law and process; finance law; information law. – National University «Lviv Polytechnic» Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2016.

The thesis deals with the issue of administrative and legal regulation of crime prevention in the economy. The state and general administrative violations in the field of economy in Ukraine. The features of administrative and legal measures to prevent crime in the economy. The concept and content of prevention misdemeanors in the economy.

The characteristic features of administrative offenses in the economy and discussed the activities of the National Police as an entity providing crime prevention in the economy.

Considered the world experience of crime prevention in the economy and the possibility of adapting the legislation of Ukraine in the context of the Association of Ukraine with the EU and provide sufficient economic security. Outlined the theoretical and legal basis of improving the prevention of economic crime prevention subjects. Proposed amendments to the legislation of Ukraine in terms of crime prevention in the economy.

Keywords: economy, prevention, prevention, administrative offenses prevention and precaution, administrative law, administrative responsibility, subjects of prevention.

Підписано до друку 27.05.2016 р.
Формат 60×84/16.
Папір друкарський. Ум. друк. арк. 0,9.
Зам. № 122. Наклад 100 пр.

Видавництво «ПАІС»
Реєстраційне свідоцтво ДК № 3173 від 23 квітня 2008 р.
вул. Гребінки 5, оф. 1, м. Львів, 79007
тел.: (032) 225-60-14, (032) 261-24-15
e-mail: pais@mail.lviv.ua; <http://www.pais.com.ua>